

تحلیلی بر تأثیر تزئینات خطی مساجد بر مخاطب با تکیه بر اندیشه تیتوس بورکهارت (نمونه موردی: مسجد جامع اصفهان)

مینا عمرانی¹، آمنه بختیار نصرآبادی²

1. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، مؤسسه آموزش عالی غیرانتفاعی سپهر، اصفهان، mina.omrani94@gmail.com

2. استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، نویسنده مسئول، Amene.bakhtiar@gmail.com

چکیده:

هنر بصری اسلامی، انعکاس بصری کلام قرآن است که از توحید سرچشمه می گیرد و در برخورد با سطح نیروی متخیله انسان به صورت بصری متبلور می شود. این هنر بیش از هر چیز در قالب خوشنویسی و معماری مساجد نمود یافته است که در ایران، این دو یعنی معماری و خوشنویسی در کنار یکدیگر معماری تزئینی را نیز به وجود آورده اند. مقاله حاضر پژوهشی است درباره تأثیر تزئینات خطی مساجد بر مخاطب که با بررسی مبانی خطوط و استخراج وجوه مشترک آن ها، تأثیراتشان را از لحاظ زیبایی شناسی و عملکردی متناسب با اشتراکات انسانی تحلیل نموده است. بر این اساس در این مقاله سعی شده با بررسی های میدانی و کتابخانه ای تأثیر تزئینات خطی مساجد بر مخاطب را با نگاهی ویژه به مسجد جامع اصفهان و اندیشه بورکهارت مورد بررسی قرار دهد و با روش کیفی داده های مقاله را تجزیه و تحلیل نماید. نتایج پژوهش حاکی از آن است که هنر مقدس خوشنویسی دارای قابلیت های متنوعی است که بر فطرت انسان تأثیرگذار است و به انسان کمک می کند تا از حجاب وجود مادی بگذرد و جلوه های معنوی را دریابد. در واقع هر حرفی شخصیتی مستقل دارد و از طریق شکل بصری خویش کیفیت الهی ویژه ای را القا می کند.

واژه های کلیدی: هنر اسلامی، تزئینات خطی، تیتوس بورکهارت، مسجد جامع اصفهان.

1-مقدمه:

هنر خوشنویسی به مجموع پدیده های جهان اسلام متعلق است و آن را از شریف ترین هنرها می دانند و نقشی همانند نقش شمایل نگاری در هنر مسیحی را دارد، زیرا این هنر کلام وحی را نمودار می سازد. مسلمانان اولیه خلاقیت های هنری وابسته به جهان مادی را شری تلقی می کردند و هرگونه شمایل نگاری را از همان مظاهر منفی دانسته و بدین ترتیب رو به شکل های دیگر هنری نموده اند که خط یکی از نمونه های گریز از مظاهر فرهنگ و تمدن های گذشته است، هرچند این، تنها علت روی آوردن به خوشنویسی نیست بلکه خط گرایش ژرف تر و متعالی تری برای بیان حقایق دینی و عرفی در بین مسلمانان است و هیچ هنری در پرورش ذوق هنری مسلمانان به اندازه خطاطی مؤثر نبوده است [1]. برای ارزیابی و شناخت نکات و تأثیرات خوشنویسی به ویژه تزئینات معماری بر مخاطبان باید با توجه به اختلافات فردی که در بین دیدگاه افراد وجود دارد، برای نتیجه گیری بهتر، تمرکز اصلی بر وجوه مشترک انسانی مدنظر قرار گیرد. بر اساس دیدگاه شرقی و اسلامی، انسان ها توسط فطرت مورد خطاب قرار می گیرند و فطرت به عنوان عامل مشترک نزد آن ها محسوب می شود.¹ که بنا به گفته بورکهارت²، خوشنویسی هنری مقدس در جهان اسلام است که فرازمینی بوده و به تدریج از مراتب بالا به سطوح پائین تر تنزل پیدا کرده و